

DELAVSKO GIBANJE in I. Internacionala: delavci so čedalje bolj organizirani (s pojavom industrializacije); zač. 19. st: ludizem (1. oblika gibanja)-uničevanje strojev; 1. organizirano gibanje: čartizem (politične pravice, izboljšanje položaja); delavci se povezujejo v sindikate (2. pol. 19.st): naloge sindikata: zaščita delavcev, boljša plača; orožje delavcev je stavka, njihove zahteve so različne (eni za mirno, drugi za demonstracije); ker so povezani, imajo večjo moč;

največji vpliv imata **Marx in Engels**-utemeljita marksizem; delo: Manifest (1818); izhajata iz gospodarskih/proizvodnih odnosov; trdita, da v družbi stalno prihaja do nasprotij (med razredi)-razred, ki ima proizvodna sredstva, ima nadzor nad družbo, podrejeni se temu upirajo; spopadi med razredi pripeljejo do razvoja; ko bodo proizvodna sredstva last vseh, ne bo več nasprotij (čas komunizma); prelomnico vidita v Fr. revoluciji-mejnik med fevd. in kapitalizmom; proizvodna sredstva so v lasti kapitalistov, ki si kopičijo premoženje z izkoriščanjem delavcev; izhod vidita v revoluciji, ki naj bi privedla do brezrazredne družbe; osnova za odnose je ekonomska baza družbe; M&E imata največji vpliv (na Rusijo); 1864 je v Londonu ustanovljena I. internacionala (mednarodna zveza delavcev), ki je neenotna, razpade l. 1876;

neenotnost se pokaže v **Pariški komuni**: nekakšna občina: po padcu Pariza feb.1871 vlada podpiše premirje; za časa 3.republike: neenotnost, radikala (levica) vs. vladi; vlada se bolj kot Prusov boji levice, ki ni zadovoljna; težki pogoji za Fr. (ni Alzacije, Lorene, plačujejo vojaško odškodnino), radikali bolj nasilni□vlada pošlje vojsko□spopad marca leta 1871, vladne čete se potem umaknejo -revolucionarji zmagajo, prevzamejo oblast in proglašijo Pariško komuno (samoupravna občina po vzoru komune iz časa revolucije-vzor je Robespierre); sledijo volitve v organe komne; vodstvo sprejme pomembne odločitve: splošna volilna pravica, splošna oborožitev, loči cerkev od države, uzakoni enakopravnost žensk, brezplačno šolstvo, tovarne katerih lastniki so zbežali, preidejo v roke delavcev; komuna je omejena na Pariz (odmeva op Fr., a širjenje vojska prepreči); na koncu vojska premaga komunarde in maja vojska zasede Pariz□konec komune; najpomembnejši je vpliv komune na poznejše revolucionarje;

Združevanje: nova odkritja proizvodnjo podražijo, tovarne morajo v korak s časom, sicer niso konkurenčne, manjša podjetja propadajo; prihaja do gosp. kriz, ki jih vedno spremlja obdobje gosp. vzpona (konjunktura)-ta privede do nasičenosti trga, stvar se zacikla□podjetja lahko obstanejo samo, če se povežejo; če se povežejo istovrstna podjetja, dobimo **truste** (s povezavo izgubijo samostojnost) in **kartele** (ni izgube samost., skupaj se dogovorijo o cenah, nastopijo proti konkurenci), če pa se povežejo raznovrstna, dobimo **koncern** (vodstvo je skupno); podjetja lahko s tem pridobijo monopol (so močnejša od drugih, ali pa edina, zato določajo pravila igre); v Ang. ni povezovanja (ostajajo pri liberalizmu); združevanje poteka najprej v Nem., ZDA (hitra gosp. rast); povezujejo se tudi banke, ki investirajo v podjetja; država sama si zagotovi monopol v določenih panogah (železnice, pošta, naravno bogastvo)-ključne zadeve; monopol prinaša dobiček, denar je potreben za proračun; podjetja z monopolom si pridobijo vpliv na celotno politiko države (imajo toliko kapitala)-**lobiranje**

Agrarna kriza: na podeželju zaradi industrializacije pride do krize, razen bogatih kmetov in veleposestnikov si novih tehničnih dosežkov ne more nihče privoščiti, pridelek je manjši, niso konkurenčni; čas imperializma: cenejši izdelki iz kolonij; država mora uvesti zaščitne carine (cena tujega blaga večja od domačega); v mestih vlada recesija, kupna moč pade, kar se odraža na podeželju, manjši kmetje propadajo (odhajajo v mesta, tujino); spremembe: nova gnojila, nove vrste, pasme, pasterizacija, sterilizacija; mesta se povečujejo, industrija se lahko razvije naprej; na V prevladuje poljedelstvo; izseljevanje na ostale celine se nadaljuje, sedaj največ ljudi iz srednje in vzhodne Ev.; največ se jih naseli v ZDA;

gospodarstvo Avstro-Ogrske: ostaja kmetijska država, bolj razviti deli so Dunaj, Benečija, Češke dežele; industrija: tekstilna, železarstvo, steklarstvo, avtomobilska (Puch,

Porsche), izdelovanje lokomotiv; železniški promet je zelo pomemben, tudi tovarne orožja se modernizirajo; podjetja se povezujejo med seboj; na Češkem je 2/3 avstroogrskih podjetij; Avstrija bolj razvita kot Ogrska, med deloma poteka trgovina (v Ogrsko gotovi izdelki, v Avstr. kmetijski, surovine); dunajske banke so najmočnejše; najpomembnejši bankir je Rotschild; vlagajo tudi v ind. na Slovenskem; konec 19.st se začnejo razvijati tudi Slo. dežele (imajo surovine, delovno silo, trg, tuj kapital); 1865 železarno Štore modernizirajo; prihaja tudi do elektrifikacije (1.-Tržič); začetek 20.st-tramvaj v Lj.; 1.avto-1898; industrializacija povzroči propad zastarelih objektov/obratov in propad obrti